

PAPER DETAILS

TITLE: RITA FELSKI. MODERNİTENİN CİNSİYETİ

AUTHORS: Veysel LİDAR

PAGES: 366-371

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1814947>

RİTA FELSKİ’NİN *MODERNİTENİN CİNSİYETİ* ADLI ESERİNİN ANALİZİ

ANALYZING OF THE *GENDER OF MODERNITY* BY RITA FELSKI

Veysel LİDAR*

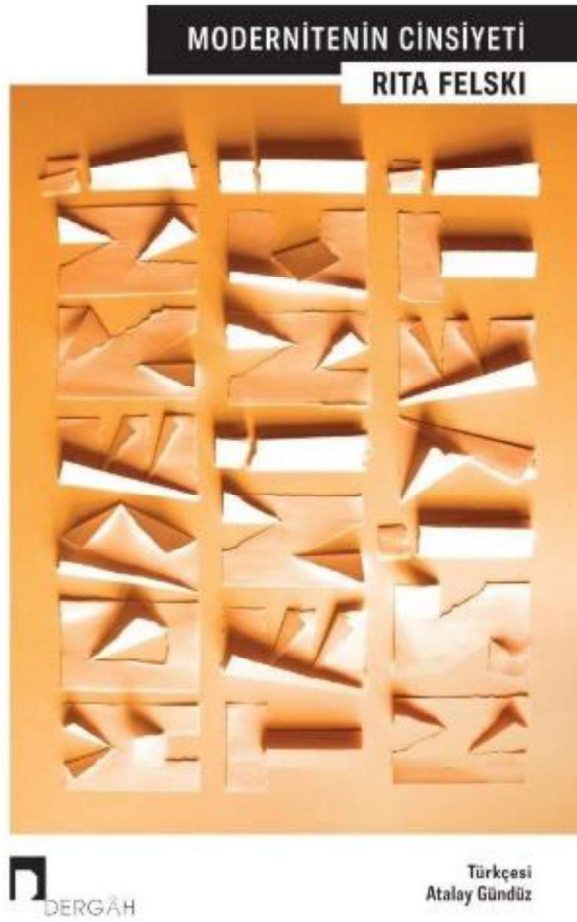
MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
 Geliş: 09.06.2021 Kabul: 07.09.2021 Anahtar Kelimeler: Modernite, Kadın, Tüketim Kültürü, Edebiyat, Roman. Kitap İncelemesi	Günümüz edebiyat teorisinin önemli isimlerinden Rita Felski’nin <i>Modernitenin Cinsiyeti</i> adlı eseri yazar tarafından 1995 yılında yazılmış olmasına rağmen dilimize ancak 2020 yılında çevrilmiştir. Felski’nin tanıtılması amaçlanan eseriyle ilgili bugüne dek bir tanıtım yazısı/çalışması yapılmamıştır. <i>Modernitenin Cinsiyeti</i> adlı eser, Sanayi Devrimi’yle birlikte gelişmekte olan Batı toplumlarında kadının konumunu inceleyen ve kadının konumunu edebiyat eserlerinden hareketle irdeleyen bir metindir. Söz konusu eserde Felski, modernleşme faaliyetleri boyunca geri planda kalan kadının, erkek egemen dünyadaki konumuna değinmiş ve kamusal alan yerine özel alanda kalması tercih edilen tüketim kültürüne bağlı olarak değişen durumunu ele almıştır. Felski’nin <i>Modernitenin Cinsiyeti</i> adlı eseri, özü itibarıyla kadın çalışmaları, feminist edebiyat ve edebiyat tarihi okumalarına farklı bir bakış açısı sunabilecek bir eser olduğu için tanıtılmaya çalışılmıştır.
ARTICLE INFO	ABSTRACT
 Received: 09.06.2021 Accepted: 07.09.2021 Keywords: Modernity, Woman, Consumption Culture, Literature, Novel. Book Review	One of the important names of today's literary theory, Rita Felski's ‘Gender of Modernity’ was written by the author in 1995, but was translated into our language only in 2020. There has been no introductory article/study on Felski's work, which is intended to be promoted, so far. The ‘Gender of Modernity’ is a text that examines the position of women in the developing Western societies with the Industrial Revolution and examines the position of women based on literary works. In the work in question, Felski touched on the position of women, who remained in the background during the modernization activities, in the male-dominated world and discussed the changing situation depending on the consumption culture, which is preferred to stay in the private space instead of the public space. It is aimed to introduce Felski's <i>The Gender of Modernity</i> as a work that can offer a different perspective to women's studies, feminist literature and literary history readings.

* Arş. Gör. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü, Eskişehir/ Türkiye, E-mail: veysellidar@hotmail.com.

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5279-7440>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Lidar, Veysel (2021). “Rita Felski’nin *Modernitenin Cinsiyeti* Adlı Eserinin Analizi”. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 4 (2): 366-371.

Felski, Rita (2020). *Modernitenin Cinsiyeti*. Çev. Atalay Gündüz. İstanbul: Dergâh Yayınları, 325 s.

Edebiyat kuram ve eleştirisinin önemli isimlerinden biri olan Rita Felski'nin çalışma alanları arasında estetik, yorumbilim, edebiyat teorisi ve metodolojisi yer almaktadır. Felski'nin "Literature after Feminism"(2003), "Rethinking Tragedy" (2008), "Doing Time" (2000) ve "Beyond Feminist Aesthetics" (1989) başlıklı telif kitaplarıyla birlikte, editörlüğünü yaptığı "Comparison: Theories, Approaches, Uses" (2008), "Critique and Postcritique" (2017) adlı eserleri de mevcuttur. Yazarın dilimize çevrilen eserleriyse "Eleştirinin Sınırları", "Edebiyat Ne İşe Yarar?" ve bu çalışmada tanıtılacak olan "Modernitenin Cinsiyeti"dir. "Modernitenin Cinsiyeti" (Gender of Modernity) 1995 yılında yazılmış olmasına karşın dilimize 2020 yılında Atalay Gündüz tarafından çevrilmiş ve Dergâh Yayınları tarafından yayımlanmıştır.

Felski bu eserinde Batı uygarlıklarına yön veren sosyolojik olguların başında gelen modernite olgusu ve cinsiyet üzerinde durmuştur. Eserinin giriş bölümünde kadın ve erkek cinsiyet rollerini ve bu cinsiyet rollerinin Batı düşüncesinde mitik dönemden itibaren nasıl oluşturulduğunu kısaca özetlemiştir.

Eserin birinci bölümünün başlığı 'Modernite ve Feminizm'dir. Bu bölümde ilk olarak modernite olgusuna değinen Felski, modernite kavramının felsefe, ekonomi, din ve zaman gibi farklı alanlarda farklı anlamlara geldiğini belirtmiştir. Aynı bölümün devamında 'modernin çağdaş teorilerinin çoğunun erkek merkezli olduğu iddiası'nı ortaya atar. Felski'ye göre erkek tarafından yönetilen ve kamu ve kurumsal yapılardan ibaret görülen modernite, kadınların yaşamına, sorun ve bakış açılarına gerekli yeri vermemiştir. Bu duruma örneklemek için savunduğu argümana; 19. yüzyılı tanımlamak için kullanılan pek çok anahtar sembolün – kamusal alan, kalabalıkların adamı, yabancı, züppe, flanör- açıkça eril cinsiyete vurgu yapmasıdır. Flanörün yaptığı eylemi, sokaklarda dolaşarak aylaklık yapması Felski'ye göre hayat kadınlığıyla eş tutulacağından, modernitenin faillerinin ve tanımlayıcı unsurlarının erkek olarak düşünülmesi söz konusudur. Modernleşmenin en önemli dönemlerinden olan 19. Yüzyıl, kamusal benlikle özel benlik arasında kesin bir sınır çizmiş ve bu sınır günbegün cinsiyet farklılıklarını somutlaştırmıştır. Erkek çabalayan, rekabete giren bireyken; kadın sevecen ve evcil olarak çizilmiştir. Yine bu yüzyıl Felski'nin iddiasına göre Avrupa'da cinsiyet eşitsizliğinin keskinleştiği dönem olmuştur. Kadın, kapitalist mücadeleye girmediği için

modern olamamıştır. Ancak erkeğe ait özelliklerle modern olmak mümkündür. 20. Yüzyılsa kadınların da modern/kamusal alana girmesiyle cinsiyet rolleri arasındaki farkın azaldığı bir dönem olarak değerlendirilmektedir. Fakat kadının rolü, daima 'erkek fantazisinin takıntılarıyla yoğrulmuştur'.

Felski eserinin birinci bölümünün devamında modern kavramıyla birlikte ele alınan bir diğer kavram olan modernist edebiyat üzerinde de durmuştur. Modernist edebiyatın başlıca ayırt edici özelliklerini; estetik öz bilinç, eş zamanlılık, yan yana getirme ve montaj, paradoks, çok anlamlılık ve belirsizlik, öznenin insani niteliklerinden yoksun bırakılması olarak sıralamıştır. Modernist edebiyat metinlerinin açık bir şekilde modernitenin çelişkilerini dile getirdiğini savunan Felski, bu edebiyatta ağırlıklı olarak aristokrat kadının kişisel ve sınıfsal problemlerini aktardığına da değinir. Fakat bu eserlerde modernitenin kadınlara biçtiği rolden fazla bahsedilmemektedir.

Felski'nin "Modernitenin Cinsiyeti" başlıklı eserinin ikinci bölümü 'Nostalji Üzerine: Tarih Öncesi Kadın'dır. Nostaljinin kadınlarla birlikte anılan bir duygu durumu olduğundan bahseden Felski, Alman sosyolog Simmel'in yazılarında kadının nostaljik arzusunun açık nesnesi olarak konumlandığını belirtir. Kadın, modernite bağlamında, kadın, sanayi öncesi organik toplumla özdeşleştirilmiş ve bir sığınak olarak görülmüştür. Felski eserinin bu bölümünde Simmel'in görüşlerinden çokça yararlanmış ve yine Simmel'e göre kültür erildir çünkü sanatı, siyaseti, bilimi ve ticareti erkekler oluşturmıştır. Sanayi öncesi döneme duyulan özlemde kadın, modernitenin tersini simgelemektedir ve şehirli erkeğin karşısında konumlanmıştır. Kadınlar, metropollerin huzursuz/mutsuz edici ortamından uzak durdukları ve toplumsal dönüşümlerden etkilenmedikleri için modernin içindeki gelenek olarak, nostalji unsuru olarak görülmüştür.

Felski eserinin üçüncü bölümüne 'Hayali Zevkler: Tüketimin Erotiği ve Estetiği' adını vermiştir. Bu bölümde kadının tüketici olarak rolünden bahseden Felski, 19. Yüzyılda tüketicinin sıklıkla kadın olarak resmedildiğini vurgulamıştır. Kadının tüketici olarak yeni kimliği, özel alan/kamusal alan ayrımını aşmıştır. Bu dönemde kadın tüketiciyle muhatap olan erilin de dişileşmesine neden olmuştur. Kapitalizmin güçlenmesi, kendisi tüketim nesnesi olarak görülen kadının tüketen nesneye dönüşmüştür. Tüketen kadın, kapitalizmin üretici erkeği için hem otoritesini güçlendiren hem de içten içe onu tehdit eden bir varlığa evrilir. Felski, kadının tüketim nesnesi haline gelmesiyle birlikte değişen/gerginleşen kadın-ilişkilerini Emile Zola'nın Nana adlı romanından hareketle açıkladığı bu bölümde, tüketen birey olarak kadının hem geleneksel kadın-erkek ilişkilerini hem de Nana romanından hareketle ahlaki ve toplumsal zorunlulukları tersyüz edişini örneklemiştir. Yine bu bölümde edebiyatın da kadınlar için tüketilecek bir olgu olduğuna, bazı edebi metinlerin kadınlar tarafından 'yenilip yutulduğuna' yönelik tespitler yer almaktadır. Özetle, tüketim kültürünün gelişmesi kadına hem yeni bir kamusal alan sunmuş hem de kadının kamusal alandaki yerini/rolünü eleştirmesini sağlamıştır.

Felski "Modernitenin Cinsiyeti" adlı eserinin dördüncü bölümü olan 'Erillliği Maskalemek: Yazının Dişileştirilmesi'nde erkeğin sanata yönelmesiyle birlikte 'dişileşmesi'nden bahsetmektedir. Erkek sanatçı; doğuştan gelen erilliğiyle rasyonalite ve

sanayiyle özdeşleşmişken aynı zamanda estetik alana ilgi duyduğu için de dişil özellikler taşır. Bu anlamda sanatçı artık çift cinsiyetlidir. Kadın, başından beri modernite ve onun tahakküm alanlarının dışında konumlandırıldığı için estetik alanın temsilcisidir. Erkek sanatçının bu çift cinsiyetli hali, 19. Yüzyılın idealleri olan ilerleme, kahramanlık ve ulusal kimlikle bir tutulan sağlıklı erkek bedeni normuyla çelişmektedir. Yine erkek sanatçının bu çift cinsiyetliliği; kamusal alan yerine özel alanda, dişiliğe atfedilen kişilik özelliklerine sahip, üreten değil tüketen birey olarak çeşitli tiplerle açıklanmıştır. Bu tiplerin en önemlisi züppedir. Züppe ‘giyimin ve davranışın en ince ayrıntılarının bile göstergesel öneminin farkında’ olan, ‘modanın en yüksek temsilcisi’dir ve ‘kadınlar ve sanat eserleri gibi, artık tamamen faydasız’ (s.153) bir birey olarak algılanmıştır. Bu anlamda Felski, Wilde’ın, Huysmans’ın ve Masoch’un edebi metinlerini züppenin, dişileşmiş erkeğin tasarımı olarak göstermektedir. Ama züppe yine Felski’nin tespitlerine göre kadını sıradan, basmakalıp oluşuyla, mantıksızlığı ve duygusal aşırılıklarıyla eleştirmektedir.

Eserin beşinci bölümü ‘Aşk, Tanrı ve Şark: Popüler Yüceyi Okumak’ başlığını taşımaktadır. Felski bu bölümde 1870’lerden itibaren edebiyat çevrelerinde kullanılmaya başlanan ‘kitsch’ kavramına değinir. Duygu ve hassasiyetin popüler kültürler ilişkilendirilmesi sonucunda değersizleştirilmesine dayanan bir edebiyat anlayışı olan kitsch, bu özelliklerine ek olarak estetik muhafazakârlık, gelenekçi yapı ve gerçeklikten kaçış gibi niteliklere de sahiptir. Yine bu dönemde yükselen melodram, aşırılıklar, mübalağalar ve heyecan uyandırmaya dayalı yapısıyla kitleler için üretilen edebiyat formlarıdır. Felski bu bölümde İngiliz yazar Marie Corelli’nin döneminin en çok satan ve en çok kazanan yazar olmasından hareketle dönem edebiyatını ve dönemin edebiyat anlayışının kadın penceresinden nasıl ele alındığının değerlendirmesini yapmıştır denebilir. Yine bu bölümde Batının kuralcılığından kaçan yazarlar için ‘egzotik yüce’ mertebesindeki Doğunun ele alınışı da irdelenmiştir.

“Modernitenin Cinsiyeti” adlı eserin altıncı bölümü ‘Yeninin Tasavvurları: Evrim ve Devrimin Feminist Söylemleri’ dir. Bu bölümde bilhassa 19. yüzyıl sonunda İngiltere’de ortaya çıkan ve modernliğin kadın üzerinden tanımlanmasına neden olan ‘Yeni Kadın’ kavramının üzerinde durulmuştur. Bu dönemde gerçekleşen Fransız Devrimi ve Evrim Teorisi’ne dayanarak kadının konumu yeniden tartışılmıştır. Söz konusu gelişmelerle birlikte feministler kadının yerini ve konumu yeniden tanımlamışlarsa da baskın düşünce yine toplumun ilerlemesi için kadının geri kalmış durumuna ihtiyaç duyulduğu yönündedir. Yine aynı dönemde ortaya çıkan ‘Süfrajat’(açlık grevi, gösteri gibi eylemlerle kadınların seçme ve seçilme hakkını savunan kadın oluşumu), geleneksel olarak erkeklere ait alanları kadın bedenleri tarafından toplu bir şekilde işgal ederek yerleşik uzamsal hiyerarşileri yıkmıştır. Kadının modernitede egemen bir figür haline gelmeye başladığı 19. Yüzyıl sonu ve 20. Yüzyıl başında yine Batı merkezli bir kadın anlayışı ön plandadır. Başka bir deyişle; kadınların modernitenin merkezinde yer aldığı düşüncesi yine Batı merkezlidir. Beyaz olmayan kadın ırksal hiyerarşinin yine en alt kademesindedir.

Rita Felski eserinin ‘Sapkınlık Sanatı: Dişi Sadistler ve Erkek Sayborglar’ adını taşıyan yedinci bölümünde ‘sapkınlık’ üzerinde durmuş ve ‘sapkın’ anlayışı edebiyat metinleri üzerinden açıklamıştır. Sapkınlık Felski’ye göre hem modern, hem de modern öncesi dönemin izlerine taşır ve aklın egemenliğini eleştiren avangard sanatçılar için malzeme sağlar. Sapkınlık,

dekadan yazarlar tarafından benimsenmiş ve desteklenmiştir. Sapkınlık, araçsallığın ve işlevin boyunduruğuna giren bireyin kurtuluşu olarak gösterilmiştir. Felski'nin burada verdiği örneğe ilginçtir. Fransız yazar Rachilde tarafından kaleme alınan Monsieur Venüs adlı romanda, erkek kıyafetleri giyen ve işçi sınıfından bir adamı sevgi dolu ve itaatkar bir 'metrese' dönüştüren kadın sanatçının hikayesi anlatılmıştır. Yine Felski'ye göre yazıldığı dönemde çokça tartışılan ve Belçika'da yayımlanması yasaklanan bu eser, feminist edebiyat tarihinin yeniden yazımında mutlaka birincil öneme sahip roman olarak kayda geçirilmelidir.

Felski çalışmasının sonuç bölümü olan 'Moderni Yeniden Yazmak'da Nietzsche'nin tarih algısından hareketle modern düşüncede, tarihin ayrıcalıklı öznesi olan beyaz burjuva erkeğinin tahtından indirilmiş olduğunu söyler. Kendisinin tanıtılan çalışmadaki amacını ise; 'kadınların nasıl görüldüğünü ve modern özneler olarak kendilerini nasıl gördüğünü soruşturan feminist teori bağlamında basitçe tanımlanan dönemleştirici kategoriyi sarsma' girişimi olarak açıklar ve belli bir yazın türünün –romanın- kadın modernitesinin belli dönemlerini aydınlatılabileceğini ve yine aynı edebi türden bir başka eserin bunun tersine kadının dönemsel konumunu karartılabileceğini göstermeyi de arzuladığını belirtmiştir. Eserin ilk bölümlerinde modernin görmezden geldiği, ötekiliğe sürüklediği, insani bir vasıf yüklemeye kadını anlayışına değinirken, son bölümlerde bu görüşe ve görmezden gelinen kadın algısına bir eleştirel cevap niteliğindedir ve kadınların modernite tarihindeki önemine değinir.

İçeriği kısaca verilen Rita Felski'nin "Modernitenin Cinsiyeti" adlı eseri, özellikle son yıllarla birlikte yükselişe geçen kadın araştırmalarına ilgi duyanlar ve modernleşme düşüncesiyle birlikte kadının evdeki, toplumdaki ve edebiyattaki rolü üzerinde araştırmalar yapanların mutlaka yararlanması gereken, oldukça bilgilendirici bir eserdir. Özellikle eser, Türk edebiyatı ve sineması üzerine çalışmalar yapanlara yeni bir perspektif kazandıracaktır. Ülkemizin en önemli toplumsal olgularından biri olan göçle birlikte değişen yapı ve bu yapı izleğinde kadının rolünün açıklanmasında "Modernitenin Cinsiyeti" adlı eser yararlı bir okuma olacaktır.

Felski'nin "Modernitenin Cinsiyeti" adlı eserine, kadının moderniteyle birlikte şekillenen konumunu ele alırken, Batı felsefesinin cinsiyet üzerine öne sürdüğü dayanaklardan yeterince yararlanmadığı yönünde bir eleştiri getirmek de mümkündür. Örneğin yazarın eserini yayımladığı 1995 yılından önce filozof Genevieve Lloyd tarafından kaleme alınan ve dilimize "Erkek Akıl" adıyla aktarılan "The Man of Reason: 'Male' and 'Female' in Western Philosophy" eserinde aktarılan bilgiler yazarın yaklaşımına felsefi bağlamda başka bir dayanak sunabilir niteliktedir. Anılan eserde Lloyd, antik dönemden 20. Yüzyılın ortalarına kadar olan tarihsel süreçte Batı felsefesinin erkek egemen oluşundan ve kadının pek çok önemli filozof tarafından erkekten daha aşağı bir konumda ele alınışından bahsetmiş ve bunu yine söz konusu filozoflarından eserlerinden örneklerle açıklamıştır (Lloyd 1989). Bu anlamda Felski'nin modernitenin kadına bakışında moderniteye yön veren filozofların kadına bakışından da yararlanması eseri daha da doyurucu bir yapıya büründürülebilirdi.

Felski eserinde moderniteyi bitmiş, tamamlanmış bir süreç olarak ele almıştır denebilir. Fakat modernite ve postmodernite arasındaki ilişkinin sorgulandığı ve modernitenin halen devam etmekte olduğunu iddia eden görüşler de mevcuttur. Örneğin 20. yüzyılın önemli

filozoflarından biri olan Lyotard’a göre postmodern durum çeşitli farklılıklarına rağmen modern durumun devamı niteliğindedir (1994: 53). Bu açıdan düşünüldüğünde halen devam etmekte olan bir süreçte kadının konumunun ne olduğu, 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren kadının konumunda ne gibi değişimler ve gelişmeler yaşandığı sorularının yanıtsız kaldığı söylenebilir.

Rita Felski’nin “Modernitenin Cinsiyeti” adlı eseri yukarda da değinildiği üzere kadın araştırmaları alanında değerli bir kaynakken, daha farklı bakış açılarıyla birlikte ele alınması gereken bir başvuru metnidir.

Kaynakça

- Lloyd, Genevieve (1989). *The Man of Reason “Male” and “Female” in Western Philosophy*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Lyotard, Jean-François (1994). “Postmodern Nedir Sorusuna Cevap”. *Postmodernizm*. Ed. Necmi Zeka. İstanbul: Kıyı Yayınları. 45-58.